

УДК: 376.+001.8+156.91

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПАРАДИГМІ ФІЗКУЛЬТУРНО- ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ЗІ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ

Наталія Лещій, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського ORCID ID 0000-0002-8843-7156

Проаналізовано сутність та специфіку поняття «культура». Виявлено основні засади культурологічного підходу організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку. Зокрема, з'ясовано сутність цього поняття, а також значущі з педагогічного погляду взаємозв'язки. Розглянуто складники культурологічного підходу до фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку, до яких віднесено валеологічну культуру, фізичну культуру та культуру здоров'я. З'ясовано, що організація фізкультурно-оздоровчої роботи з такими дітьми спрямовується на фізичну реабілітацію здоров'я, усунення психічних переживань, небажаних негативних настанов, невпевненості у своїх силах щодо можливого погіршення здоров'я, рецидиву хвороби тощо.

Ключові слова: культура, фізична культура, фізичне виховання, культурологічний підхід, оздоровлення, фізкультурно-оздоровча робота, порушення розвитку, діти зі складними порушеннями розвитку, оздоровча парадигма.

Наталья Лещий, государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского»

Культурологический подход в парадигме физкультурно-оздоровительной работы с детьми со сложными нарушениями развития

Проанализированы сущность и специфика понятия «культура». Выявлены основные принципы культурологического подхода организации физкультурно-оздоровительной работы с детьми со сложными нарушениями развития. В частности, выяснено сущность данного понятия, а также значимые из педагогической точки зрения взаимосвязи. Рассмотрены составляющие культурологического подхода к физкультурно-оздоровительной работе с детьми со сложными нарушениями развития, к которым отнесены валеологическую культуру, физическую культуру и культуру здоровья. Выяснено, что организация физкультурно-оздоровительной работы с такими детьми направлена на физическую реабилитацию здоровья, устранение психических переживаний, нежелательных негативных установок, неуверенности в своих силах относительно возможного ухудшения здоровья, рецидива болезни.

© Лещій Н., 2018

Ключевые слова: культура, физическая культура, физическое воспитание, культурологический подход, оздоровления, физкультурно-оздоровительная работа, нарушение развития, дети со сложными нарушениями развития, оздоровительная парадигма.

Nataliia Leschii, State institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky”

Culturological approach in the paradigm of physical-healthy working with children with complex definitely development

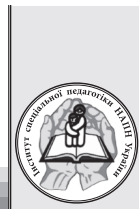
The article analyzes the essence and specifics of the notion «culture». The basic principles of the cultural approach of the organization of physical culture and health work with children with complex developmental disorders are revealed. In particular, the essence of this concept is clarified, as well as the interrelationship that is significant from the pedagogical point of view. The components of the cultural approach to physical culture and health work with children with complex developmental disorders are considered, including valeological culture, physical culture and health culture. It is found out that the organization of physical culture and health work with such children is aimed at physical rehabilitation of health, elimination of mental experiences, unwanted negative guides, uncertainty in their forces regarding possible deterioration of health, relapse of illness, etc.

The purpose of the article is to elucidate the peculiarities of the culturological approach in the paradigm of physical culture and health work with children with complex developmental disabilities.

Research methods: theoretical analysis and generalization of scientific literature data on the research problem.

Cultural approach in the research of the pedagogical direction makes it possible to assimilate culture (universal, national, ethnoculture and the like) as a process of personal discovery of those who study, create a world of culture in themselves, take part in the dialogue of cultures, in the process of which the individual and personal development of higher mental functions. The culturological approach is one of the leading methodological principles of the entire modern education system, a subsoil of studying and understanding the essence of man as a subject of culture in the realities of the environment. The culturological approach in the proposed study allows treating children with complex developmental disorders in the system of physical culture and health work as subjects of physical culture, whose activities are aimed at preserving the existing health, preventing deterioration in health, physical and mental stability, confidence, in their abilities. A promising area for future research is the study of the specifics of the development of educational programs that would be based on the culturological approach in the paradigm of physical culture and health work with children with complex developmental disabilities.

Keywords: culture, physical culture, physical education, culturological approach, health improvement, physical culture and recreational work, developmental disorders, children with complex developmental disorders, health paradigm.

Постановка проблеми. Питання щодо ефективної організації спортивно-оздоровчої роботи є актуальним для сучасного українського суспільства, оскільки розвиток держави в контексті європейських орієнтирів передбачає зосередження уваги на здоров'ї підростаючого покоління. Особливо це стосується роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку. Водночас проблема фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку вимагає розкриття таких філософських понять, як «культура», «культурологічний підхід», «культура здоров'я», «фізична культура».

Аналіз актуальних досліджень. Окреслена проблема виступала предметом дослідження учених різних напрямів: філософів (В. Андрющенко, М. Бердяєв, В. Біблер, М. Каган, І. Кант, І. Фарман та ін.), психологів (Б. Ананьєв, Є. Верещагін, Л. Виготський, В. Зінченко, О. Леонтьєв та ін.), культурологів (В. Гумбольдт, В. Костомаров, О. Потебня та ін.), педагогів (В. Беспалько, Є. Бондаревська, С. Гессен, В. Гриньова, І. Пальшкова, В. Радул, О. Рудницька, Л. Хомич, Л. Хфужа та ін.).

Мета статті – з'ясувати особливості культурологічного підходу у парадигмі фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних наукової літератури з проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Діти зі складними порушеннями розвитку – це особлива категорія дітей, що мають свої специфічні особливості, врахування яких, дає можливість цілісно розвиватися таким дітям у всій цілісності. У результаті своєчасно розпочатої наполегливої освітньо-виховної та корекційної роботи, можливе подолання негативних тенденцій і поступове входження вихованців, що мають складні порушення розумового і фізичного розвитку в соціум. Навчання і виховання дітей, що мають складні порушення розумового і фізичного розвитку, показує, що реабілітація інтелектуальних і рухових порушень може мати позитивну динаміку на всіх проведених корекційних заняттях, уроках, виховних годинах, культурних заходах. Зокрема, культура відрізняє усі форми суспільного життя від тваринного буття, сукупність штучно створеного людиною на відміну від того, що утворилося природним шляхом без втручання людини.

Культура фокусує в собі як загальні відмінності людської діяльності від інших біологічних форм життя, так і якісну своєрідність конкретно-історичних форм цієї життєдіяльності на різних етапах суспільного розвитку, в межах певних епох, суспільно-політичних формацій, етнічних і національних спільнот; а також особливості свідомості, поведінки і діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя [15, 293].

За термінологічними джерелами, термін «культура» тлумачиться як: «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності; це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості, а також установи й організації, що забезпечують їх функціонування [5, 248]; історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, що виражене в типах і формах організації життя і діяльності людини, а також

у створених нею матеріальних і духовних цінностях; культура в освіті виступає як її змістовий складник, джерело знань про природу, суспільство, способи діяльності, емоційно-вольового й ціннісного ставлення до людей і спілкування [9, 150]; система програм людської діяльності, поведінки і спілкування людини для зміни і вдосконалення суспільного життя в усіх його основних виявах, це те, що твориться людиною, на відміну від того, що твориться природою [8, 439]. За визначенням О. Рудницької, культура – це явище суспільного життя, що характеризує його найрізноманітніші феномени, а центральною проблемою культурологічного знання є розмаїття зв'язків людини з довкіллям, що дає підстави виокремити два види культури, та духовну, що уособлює духовне життя суспільства і становить фокус – життєвий центр культури [13, 47].

Отже, у культурі, як у людському утворенні, віддзеркалюються риси її творця, у цьому зв'язку поняття «культура» обіймає не тільки те, що існує поза людиною, а й ті зміни, що відбуваються в ній самій, у її фізичному і духовному стані, тобто людина створює і розвиває себе саму. Через культуру людина відкриває і перетворює світ на своє «Я», реалізує власний духовний потенціал, наближуючись до світових досягнень людської цивілізації. Водночас термін «культура» характеризує й рівень освіченості самої людини, такі її риси, як ерудованість, ввічливість, акуратність, витриманість тощо, а також якісний рівень володіння різними видами діяльності.

Культура завжди є скарбницею досвіду, яку люди постійно збагачують і яка водночас живить нові покоління людей. Кожна людина живе і діє в умовах культури, а культура, зокрема, впливає на особистість людини. У цьому зв'язку кожний індивід може вважатися особистістю, якщо він прилучений до культури відповідної історичної епохи, а його думки і почуття набувають певної культурної форми. За словами О. Рудницької, людина здатна бути носієм і творцем культури тільки тому, що вона «занурена» у соціально-культурне середовище, а той культурний контекст, з якого вона засвоює свої уявлення, правила життя, способи дій, тому вплив культури на людину можна вважати інтегральним чинником її соціалізації, індивідуальним результатом опанування культурних цінностей суспільства, характеристикою освіченості особистості [13, 48].

Відповідно до цього, виховання і навчання підростаючого покоління повинно відбуватися з урахуванням педагогічного принципу – культуро-відповідності вимогам середовища і часу. Зазначимо, що з утворенням незалежної України значно актуалізувався саме принцип культуровідповідності освіти з урахуванням відповідності освітньої парадигми національно специфічній соціально, культурно зорієнтованій матриці українського народу (чи народам етнонаціональних спільнот), який проживає на певній території і нерозривно пов'язаний з історією, наукою, традиційно-побутовою культурою, є способом залучення до загальнолюдської культури як універсальної системи пристосування людського суспільства до різноманітних умов природного і соціального середовища у їх часовому вимірі [8, 443].

Відповідно до такого розуміння феномена «культура» та необхідністю врахування принципу культуровідповідності побудови навчально-виховного процесу в

зкладах освіти виникає необхідність звернення й до культурологічного підходу організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку.

У широкому значенні феномен «культурологічний підхід» розуміють як сукупність методологічних принципів, прийомів, методів, що забезпечують аналіз будь-якого соціального, психічного, педагогічного явищ засобами системоутворюваних культурологічних понять; це вивчення людини, її особистості у світі культури, залучення її до різноманітних соціокультурних програм у різних видах діяльності людини. Стрижнем культурологічного підходу є особистість як суб'єкт і об'єкт культури.

На сучасному етапі розвитку науки і освіти культурологічний підхід є стрижневим у розумінні і трактуванні всіх педагогічних явищ і процесів, пов'язаних із вихованням і навчанням суб'єктів навчально-виховного процесу будь-яких навчальних і виховних закладів. Саме культурологічний підхід дає можливість педагогам добирати відповідний культурологічний матеріал для різних категорій тих, хто навчається, з різними педагогічними цілями, його структурування та розроблення адекватних технологій культурознавчої спрямованості. Цей підхід сьогодні досить широко використовується в усіх галузях освіти: філософській, психологічній, культурологічній, педагогічній, лінгводидактичній як методологічна платформа і метод експериментальних досліджень.

Отже, культурологічний підхід у дослідженнях педагогічного спрямування дає можливість засвоювати культуру (загальнолюдську, національну, етнокультуру тощо) як процес особистісного відкриття тих, хто навчається, створення світу культури в самому собі, брати участь у діалозі культур, у процесі якої і відбувається індивідуально-особистісний розвиток вищих психічних функцій. Культурологічний підхід є одним із провідних методологічних принципів усієї сучасної системи освіти, підґрунтям вивчення і пізнання сутності людини як суб'єкта культури в реаліях довкілля.

Культурологічний підхід змінює уявлення про основні цінності освіти як виключно інформаційно-знаннєві і пізнавальні; знімає вузьку наукову зорієнтованість принципів його побудови, розширюючи культурні засади і зміст навчання і виховання, вводить критерії творчості у діяльність суб'єктів освітнього процесу.

Засобами культурологічного підходу нами виявлено значущі з педагогічного погляду взаємозв'язки між:

- інтернаціоналізацією в основних сферах соціального життєдіяльності культур;
- засвоєнням знань та об'ємом «культурного збереження»;
- стандартизацією освіти і різновидами соціокультурної орієнтації учнів;
- соціокультурними трансформаціями і ціннісно-культурними традиціями соціокультурних груп;
- глобалізацією освіти і виховання та індивідуалізацією педагогічних явищ.

Отже, реалізація культурологічного підходу в дослідженні вимагає розглянути такі супутні поняття, як фізична культура, валеологічна культура і культура здоров'я (мал. 1).

Культурологічний підхід до організації фізкультурно-оздоровчої роботи

Мал. 1. Складники культурологічного підходу до фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку*
*- власна розробка автора

Отже, культурологічний підхід розглядається науковцями в якості метапринципу функціонування і розвитку освіти, у якому висвітлюються ідеї гуманізації і гуманітаризації у контексті світової і національної культур, зорієнтовуючи при цьому особистість на смислопошукову, творчу, розвивальну діяльність. Культурологічний підхід виступає підґрунтям розроблення варіативних моделей змісту освіти, що не лише відновлює її, а й стримує у контексті культури.

Зазначимо, що культурологічний підхід має особливе значення для визначення шляхів і тенденцій розвитку міжкультурної компетенції дитини у парадигмі фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку.

Логіка дослідження вимагає з'ясувати досить ємний феномен «фізична культура». Звернімося до державнотворчих документів. Зокрема, у Законі України «Про фізичну культуру та спорт» зазначено, що фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їхнього гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя [2].

У державній програмі «Здоров'я – 2020: «Український вимір» [1] ідеться про збереження та зміцнення здоров'я, профілактику та зниження показників захворюваності та інвалідності населення.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року [11] визначено актуальні завдання з фізичної культури, як-от: формування здоров'язбережувального середовища, екологізації освіти, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу, розробка ефективної системи інклюзивної освіти; удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у закладах системи освіти та інших відомств. Крім того акцентується увага на оновленні методології фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми та молоддю з безпосереднім валеологічним супроводом усього процесу навчання і виховання дітей із різними фізичними та освітніми можливостями [11].

Визначимося із сутністю поняття «фізична культура», яке було введено в науковий обіг у кінці XIX ст., натомість до сьогодні означений термін відсутній у більшості педагогічних терміноджерелах. Здебільшого в педагогічному обігу функціонують терміни «фізичне виховання», «фізичний розвиток», «спорт».

Спробу визначити фізичну культуру як самостійну терміносистему зробив М. Зубалій. За його словами, фізична культура – частина культури суспільства, одна із сфер суспільної діяльності, спрямованої на зміцнення здоров'я і розвиток фізичних здібностей людини, що органічно охоплює фізичне виховання і спорт, сукупність спеціальних і наукових знань і матеріальних благ, створених для використання фізичних вправ з метою вдосконалення біологічного і духовного потенціалу людини [12, 463]. Змістом навчальної дисципліни «Фізична культура» М. Зубалій визначає: вивчення фізичних вправ, рухових дій, рухливих і спортивних ігор, що сприяють зміцненню здоров'я, фізичного розвитку та вдосконаленню рухових здібностей учнів з метою їх підготовки до життя [12, 463].

За Б. Долинським, фізична культура – це спосіб життя людини, спрямований на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток фізичних можливостей людини формування життєво важливих рухових умінь і навичок [6, 30].

На нашу думку, фізична культура – це багатокомпонентне поняття, яке охоплює фізичне виховання, фізичний розвиток, фізичну активність, фізичну працездатність людини, фізичне здоров'я і здоровий спосіб життя.

Отже, фізична культура позитивно впливає на всі системи життєзабезпечення організму людини і виступає ефективним засобом як профілактики захворювань, так і їх подолання.

У середині XIX ст. І. Брехманом було введено в науковий обіг термін «валеологія», що визначається як нова інтегрована галузь знань про закономірності, способи і механізми формування, збереження, зміцнення здоров'я людини та відновлення його у тих, хто має хронічні захворювання та порушення фізичного розвитку [10, 83].

У межах культурологічного підходу звернімося до поняття «валеологічна культура», яка в термінологічних джерелах трактується як соціально-психологічна діяльність індивіда, спрямована на зміцнення і збереження здоров'я, засвоєння норм, принципів, традицій здорового способу життя, перетворення їх у внутрішнє багатство особистості [14, 31].

Валеологічну культуру розглядають у своїх дослідженнях такі вчені, як: О. Адеєва, Б. Долинський, В. Магін, Н. Тригуб та ін. Так, Б. Долинський розглядає валеологічну культуру як складник загальної культури людства, який містить у собі об'єктивні результати діяльності людей, що виявляються у рівні здоров'я людини і суспільства, суб'єктивні людські сили і здібності, які реалізуються у діяльності спрямованої на забезпечення здорового способу життя кожної особистості [6, 27–28]. Дещо в більшому обсязі трактує валеологічну культуру О. Адеєва, розглядаючи її як інтегральне утворення, певний спосіб діяльності і поведінки особистості, що сприяє здоровому способу життя й визначає дбайливе ставлення до власного здоров'я і до здоров'я оточуючих; привласнення на особистому рівні концепції здоров'я на підставі якого формується індивідуальна програма здорового способу життя, відбувається розвиток творчого оздоровчого мислення [3, 6].

Вважаємо, що валеологічна культура має бути притаманна кожній людині, змістовий аспект якої залежить від індивідуально-вікових особливостей, стану фізичного розвитку та здоров'я людини, які і спрямовують специфіку виховання здорового способу життя кожного індивіда.

Отже, і фізична, і валеологічна культура спрямовані насамперед на виховання в особистості культури здоров'я (В. Баранніков, Р. Бедрань, Н. Бірюков, І. Брехман, Є. Вайнер, М. Вілянський, І. Глинянова, І. Ільїна, В. Ірхіна, В. Колбанов, В. Нестеренко, С. Лебедченко, В. Магін та ін.)

Що стосується культури здоров'я, зазначимо, що однозначного визначення поняття «здоров'я» не існує, у науково-педагогічній, валеологічній і медичній літературі їх налічують близько 300. Найбільш вживаний варіант такий: «це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних дефектів; динамічний стан організму людини, який характеризується високим енергетичним потенціалом, оптимальними адаптаційними реакціями на зміни довкілля, що забезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворювань» [7, 318].

У межах культурологічного підходу доцільно з'ясувати феномен «культура здоров'я» (В. Бабич, В. Бароненко, Р. Бедрань, М. Віленський, Б. Долинський, О. Куделіна, В. Магін, П. Джуринський, В. Сокарев, І. Яковлева та ін.). Учені по-різному розуміють дефініцію «культура здоров'я». Нам імпонує визначення «культури здоров'я» такими вченими, як В. Бабич і Б. Долинський. Так, за В. Бабич, культура здоров'я – це інтегроване утворення особистості, що виявляється в її мотиваційній теоретичній підготовці до формування, збереження та зміцнення свого здоров'я в усіх його аспектах (духовному, психічному, фізичному) та розуміння здоров'я як цінності; характеризується її динамічним станом, мотиваційно-ціннісними орієнтаціями щодо збереження і зміцнення здоров'я, сукупністю спеціальних знань, набутих у процесі освіти, виховання, самовиховання і зумовлена дотриманням у повсякденній діяльності навичок здорового способу життя [4, 7]

Б. Долинський у визначенні культури здоров'я акцентує на запобігальній функції щодо виникнення хворобливих станів, тобто, за його словами, культура здоров'я відображає якісно іншу форму життєдіяльності людини, спрямовану на регулювання її психофізичних сил. Людина не чекає, коли в неї з'явиться хвороба, а переходить на таку форму управління організмом, коли формується її здатність самостійно відтворювати життєві сили, що були втрачені у процесі життєдіяльності [6, 36].

На нашу думку, культура здоров'я знаходить свій виявляється у таких аспектах:

- сукупність теоретичних та прикладних знань щодо особливостей функціонування власного організму;
- система цінностей, пріоритети щодо збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей;
- принципи, правила організації власного життя з метою формування, збереження, зміцнення здоров'я;

• способи поведінки та діяльності, спрямовані та акумуляцію та поширення основних засад соціального та духовного здоров'я.

Отже, формування культури здоров'я – це цілеспрямований процес взаємодії учасників навчально-виховного процесу в середовищі навчального закладу, сім'ї, соціального оточення, метою якого є відновлення, збереження, укріплення, формування та передання фізичного, психічного та соціального здоров'я.

Вочевидь усі наведені визначення поняття «культура здоров'я» стосуються людей, які не мають серйозних психофізичних порушень у їхньому розвитку. Стосовно категорії дітей зі складними порушеннями розвитку, ідеться про фізичну реабілітацію здоров'я, усунення психічних переживань, небажаних негативних настанов, невпевненість у своїх силах щодо можливого погіршення здоров'я, рецидиву хвороби тощо.

Висновки. Необхідністю організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку, спрямованої на компенсацію втрачених фізичних якостей, створення таких педагогічних умов, які сприяли б збереженню позитивного ефекту корекційної й реабілітаційної роботи.

Отже, культурологічний підхід у пропонованому дослідженні дає змогу розглядати дітей зі складними порушеннями розвитку в системі фізкультурно-оздоровчої роботи як суб'єктів фізичної культури, діяльність яких спрямована на збереження наявного здоров'я, запобігання погіршення стану здоров'я та фізичної і психічної усталеності, впевненості у своїх силах. Перспективним напрямом подальших досліджень є дослідження особливостей розроблення навчально-виховних програм, які ґрунтувалися б на культурологічному підході у парадигмі фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір». Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>.
2. Закон України «Про фізичну культуру та спорт». Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
3. *Адеєва О. В.* Підготовка майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. – автореф. дис. канд. пед. наук. – Одеса, 2009 – 20 с.
4. *Бабич В. І.* Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів / В. І. Бабич автореф. дис. канд. пед. наук. – Луганськ, 2006 – 18 с.
5. *Гончаренко С. І.* Український педагогічний енциклопедичний словник. – Вид. друге. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
6. *Долинський Б. Т.* Здоров'язбережувальна діяльність учителя початкової школи / Б. Т. Долинський Одеса: Видавець М. П. Черкасов, 2011 – 249 с.
7. *Сущенко Л. П.* Енциклопедія освіти. Здоровий спосіб життя людини: Довідкові матеріали. – Запоріжжя; 1999. – 89 с.
8. Енциклопедія освіти. (АПН України); гол. ред. В.Г. Кремень. –К: Юрінком Інтер, 2008. –1040 с.
9. *Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю.* Педагогический словарь. –М.: изд. Центр «Академия», 2005. – 448 с.
10. *Колбанов В. В.* Валеология. - Санкт-Петербург, 2000. – 256 с.
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.

12. Педагогічний словник. / Ред. М. Д. Ярмаченка. К.: «Педагогічна думка» 2001. - 516 с.
13. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О. П. Рудницька Педагогіка: загальна та мистецька. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2005. –360 с.
14. Терехова Е. И. Словарь. Валеология / Е. И. Терехова. – М.: Флинта: Наука, 2000. – 248 с.
15. Философский энциклопедический словарь / Ред. кол. С. С. Аверинцев и др. – М: «Сов. энцикл.», 1989. – 815 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine “On Approval of the Concept of the National Program” Health 2020: Ukrainian Dimension”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine “About physical culture and sports”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
3. Adeva O.V. (2009), “Preparation of future teachers for valeological education of students of general educational institutions”, Candidate of Philosophy, Theory and Methods of Professional Education, Southern Ukrainian nation ped Un-t them. K. D. Ushinsky, Odessa. (In Ukraine).
4. Babich V. I. (2006), “Preparation of future teachers of physical education for the formation of a culture of schoolchildren’s health”, Candidate of Pedagogical Sciences, Physical Education, Lugansk National Pedagogical University named after Taras Shevchenko, Lugansk. (In Ukraine).
5. Honcharenko S. I. (2011), Ukrain’s’kyj pedahohichnyj entsyklopedychnyj slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary], Volyn’s’ki oberehy, Rivne. (In Ukraine).
6. Dolyn’s’kij B. T. (2011), Zdorov’iazberezhuval’na diial’nist’ uchytelia pochatkovoї chkoly [Healthcare-saving activity of the elementary school teacher], Vydavets’ M. P. Cherkasov, Odessa. (In Ukraine).
7. Suschenko L. P. (1999), Entsyklopediia osvity. Zdrovyj sposib zhyttia liudyny: Dovidkovi materialy [Encyclopedia of Education.], , Zaporizhzhia. (In Ukraine).
8. Kremen’ V. H. (2008), Entsyklopediia osvity. (APN Ukrainy) [Encyclopedia of Education], Iurinkom Inter, Kyiv. (In Ukraine).
9. Kodzhaspyrova H. M., Kodzhaspyrov A. Iu. (2005), Pedahohycheskyj slovar’ [Pedagogical dictionary], Tsentr «Akademyia», Moscow . (In Russia)
10. Kolbanov V. V. (2000), Valeolohyia [Valeology], , St. Petersburg. (In Russia).
11. The National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012–2021, available at: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
12. Iarmachenko M. D. (2001), Pedahohichnyj slovnyk [Pedagogical dictionary], Pedahohichna dumka, Kyiv. (In Ukraine).
13. Rudnyts’ka O. P. (2005), Pedahohika: zahal’na ta mystets’ka [Pedagogy: general and artistic], Navchal’na knyha – Bohdan, Ternopil . (In Ukraine).
14. Terekhova E. Y. (2000), Slovar’. Valeolohyia [Dictionary.], Flynta: Nauka, Moscow. (In Russia).
15. Averyntsev S. S. (1989), Fylosofskyj entsyklopedycheskyj slovar’ [Philosophical Encyclopedic Dictionary], Sov. entsykl., Moscow .(In Russia).